19

DISSERTATIO PHILOLOGICO-THEOLOGICA

DE

CHOREIS VETERVM HEBRAEORVM

QVAM

PRAESIDE

GVSTAVO GEORGIO ZELTNER

D. P. P. ET P.

PATRONO PRAECEPTORE STVDIORVMQVE SVORVM AMPLIFICATORE MVLTIS NOMINIBVS AETERNVM DEVENERANDO

D. DECEMBR. A. S. R. MDCCXXVI

PLACIDAE COMMILITONVM DISQVISITIONI

SVBIICIT

AVCTOR RESPONSVRVS

VALENTINVS ROESLER

NORIMBERGENSIS.

ALTORFII

TYPIS IOD. GVIL. KOHLESII ACAD. TYPOGR.

58700 (19)

WELLCOME
LIBRARY
INSTITUTE

PRAEFATIO.

Plerique homines ita comparati ſunt, ut naturali quadam inclinatione in ea maxime propendeant, quae infucata ſua ſuauitate externis ſeſe ſenſibus commendare deprehenduntur. Hinc eadem etiam omnino digna eſſe exiſtimant, quae omni animi contentione, ſpecioſis nonnunquam rationibus adhibitis, defendant. Id quod, ſi ullo unquam in caſu ſatis euidenter intelligimus, tum praecipue in hoc, ubi de Choreis uel probandis uel improbandis ſermo eſt, capite manifeſto cognoſcitur. Multos enim uideas, qui neſcio, qua ratione ducti easdem non plane improbandas cenſent, dummodo uſui abuſus non adjungatur, neque adeo ſecum animo reputant, longe facilius ea, quae ex corruptiſſima animi indole conjunctiſſima ſunt, cogitatione, quam reipſa, ſeparari poſſe. Alii uero, ut tanto ſplendidiorem cauſſae ſuae ſpeciem concilient, uel ex ipſis Scripturae Sacrae monumentis ejusdem praeſidia petere nulli uerentur. Ob oculos enim noſtros nobis ponunt exempla ueterum Hebraeorum, qui non refragante Diuini Numinis ſanctiſſima uoluntate, choreas duxiſſe, iisdemque, quod maximum eſt, Dei bonitatem, ſapientiam maieſtatemque rite collaudaſſe perhibentur. Quemadmodum uero poſteriori huic argumento non parum roboris, primo certe aſpectu, ineſſe uidetur; ita illud excutiendum euoluendumque, auctore ſuaſoreque Maxime Reuerendo Domino Praeſide, Patrono, Praeceptore ſtudiorumque meorum Amplificatore aeternum deuenerando, *ad ſpecimen quoddam ſtudiorum meorum edendum, tanto promtius in me ſuſcepi, quanto majus momentum illud ipſum habere mihi uidebatur. Hanc opellam noſtram in IV. capita diſpeſcemus, quorum* I. De diuerſis Nominibus, tam hebraicis, quam graecis chorearum, II. De cauſſis earundem praecipuis, III. De modo, quem in ſaltationibus hebraei quondam tenuerunt, et IV. De Applicatione ad ſaltationes noſtras hodiernas aget. *Antea uero, quam ad rem ipſam pertractandam nos conferimus, nos, ne diſſertatio iuſtos breuitatis limites excederet, verba hebraica omiſiſſe eorumque tantum uerſionem adieciſſe L.B. monendum eſſe arbitramur.*

Cap. I.

§. I.

QVum multa ſint, quibus olim gens Hebraeorum animum, tanquam nobiliſſimam hominis partem, expoliuit; tamen non minori ſtudio in ea quoque exercitia, quae ad corporis uires rite excolendas prouehendasque facere uidebantur, eandem incubuiſſe nouimus. In poſteriori hac claſſe inſignem commemoramus eorum currendi alacritatem, in qua, teſte *Fleurio* in Tr. *de Moribus Iſraelit.* et cap. ſigillatim P. II. undecimo de educatione hebraeorum, uel a prima aetate erudiebantur. Non praetermittendum offendimus hujus aſſerti teſtimonium II. Sam. XVIII. 22. praecipue ℣. 27. unde luculenter intelligimus, curſum eorum ita fuiſſe comparatum, ut uel e longinquo currentes ab aliis ex ſolo curſu dignoſci potuerint. Accedit, quod ex *Aſahelis* exemplo II. Sam. II. 18. adducto, conſtat, tantam ſibi in currendo uelocitatem continuis laboribus eosdem acquiſiuiſſe, ut l. c. dictus ille Aſahel, quantum ad curſus celeritatem attinet cum caprea comparari potuerit, conf. I. Chron. XIII. 8. His, in quibus inſtruebantur, exercitiis adjungenda eſt ars colluctandi feriendique, quam non tantum coluiſſe, uerum etiam quam optime calluiſſe ex ſingularibus, quibus exquiſitiſſimi *Dauidis* militum heroës inſigniebantur, laudum praeconiis, praeeunte jam laudato *Fleurio*, colligimus. Illuſtria certe eorum facta, eaque omnino memoratu digna uberius expoſita legimus capp. XXIII. Lib. II. Sam. et I. Chron. XII. quae cum animi fortitudinem, tum corporis etiam expeditiſſimum robur demonſtrant. Pari modo, non minorem fundae feliciter iaciendae ſcopoq; praefixo accurate attingendo operam nauaſſe certiſſimi inde reddimur, quod *Dauid*, juuentutis terminos nondum egreſſus admiranda hujus artis ſpecimina edidit coll. I. Sam. XVII. 49. Luculentius illud adhuc patet ex cap. XX. 16. Iud. quo loco DCC. viri, in hac arte longe exercitatiſſimi, ex una tribu recenſentur, et Benjaminitae ab eodem artificio laudantur. Praeter hoſce uero ludos, qui partim patriae finibus

amplifi-

amplificandis, partim amplificatis conſeruandis in re militari inſeruiere, ii inprimis non ſunt praetereundi, qui ad delectandos reficiendosque hominum animos adjumentum quoddam afferre credebantur. Quemadmodum uero illud ludorum genus non parum obſcuritatis tantum non in uniuerſum in ſe continet; ita Muſices in primis ſtudio ad recreandos demulcendosque ſenſus maxime uſos fuiſſe certo intelligimus, Etenim S. ſcriptura teſte, Exod. XV. 1. 21. I. Chron. XVI. 9. Pſ. XXVII. 6. XXXIII. 3. etc. ueteres hebraei Muſicam, tanquam diuinum quoddam animorum excitandorum inſtrumentum non ſolum bene ſapienterque ad uulgares uſus adhibebant, ſed etiam ad erigendas bonas mentes, easque multis calamitatibus infractas confirmabant excitabantque, ut Deum, partim auctorem conſeruatoremque ſui, partim remuneratorem benigniſſimum, partim patrem indulgentiſſimum meritis concelebrarent laudibus. Quae oblectamenta ſucceſſu temporis, non obſcuris quoque indiciis in aulas regum recepta fuiſſe ex II. Sam. XIX. 35. et Koh. II. 8. patet. Tanto igitur minus cauſſae eſſe uidetur, cur de Muſica priuatorum etiam hominum et non inuſitata eorum exinde oblectatione, nimis ſcrupuloſe dubitemus. Extant profecto non contemnenda hujus rei hinc inde in ſacris litteris teſtimonia, quae nobis id perſuadeant e. g. Amos VI. 5. Eſ. V. 11. 12. XXIV. 8. quae excerpere non uacat. Inter haec ergo aliaque ludorum genera, quae olim inter judaeos obtinuiſſe uidentur, non infimum, mea ſententia, locum ſibi uendicant *Choreae*, quales olim uſitatiſſimae fuiſſe animaduertuntur. Quas in praeſenti conſtitutum eſt, paulo fuſius copioſiusque pro inſtituti noſtri ratione pertractare.

§. II. De choreis igitur ueterum hebraeorum commentaturis ante omnia inquirendum eſt in uaria nomina, quibus eaedem cum in V. T. et N. T. tum uero etiam LXX. ut uulgo uocantur, Interpretibus aliisque ſcriptoribus graecis gaudent. Quantum quidem ad nomina, quibus Choreae in V. T. inſigniuntur, attinet, non admodum pauca eadem eſſe deprehendimus. Uſitatiſſime omnium occurrit vox מחול, cujus tertiae radicali, accedente incremento, quoniam non ſolet Dageſch forte imprimi, radix ejus ge-

nuina חול eſſe cenſetur. Quo etiam in ſignificatu radix ipſa Pſ. LXXXVII. 7. et Iud. XXI. 21. atque 23. occurrit: etſi ſint, qui a cognata radice חלל, ſi nomen in primis חליל *tibia* ab eadem deriuatum ſpectes, originem ſuam ducere exiſtiment. Vnde porro, quoniam חלל ui propriae natiuaeque ſignificationis ſuae penetrationem cum perforatione et *κένωσιν* ſeu euacuationem ſecundum *Stockianam* Clauem Linguae S. denotare arbitrantur, deriuant nomen מחולות, choreasque dici cenſent, partim, quia coetu quodam hominum, in quorum intimos animi receſſus Muſices ſuauitas ſeſe inſinuauit atque penetrauit, conſtant; partim etiam, quod, cum ſaltamus, majori impetu in terram penetramus, eandemq;, eleuatione pedum facta, euacuamus. Quae tamen nimis longe petita anxieque excogitata uidentur, multoque adeo uerifimilius eſſe cenſemus, eas a progreſſu et protruſione, qualis *in partu edendo* locum habet, et *uiſcerum motu* uniuerſo *periſtaltico* ſeu tonico, ita appellari: qualem motum choreae uel oculis ſpectantium, praeſertim ſerpentino progreſſu inſtitutae ſubjiciunt. Deinde quoque ſaltationem nomine רקד exprimunt, quod generatim motum, qui modo huc modo illuc fit, denotat; ſpeciatim uero et accuratiſſime omnium de ſaltationibus ſeu ſubſultationibus potius animalium maxime proprio ſenſu uſurpatum deprehendimus. Ita enim de arietum ſaltibus, ad quorum inſtar montes exultaturi ſunt Pſ. CXIV. 6. et de uitulorum, qui poſterioribus nonnunquam pedibus homines petunt, motibus, quales ſenſu omnino ſublimiori cedris adſcribuntur, Pſ. XXIX. 6. dictum inuenitur: Transfertur autem ad homines, qui geſtibus externis ſublatique in altum corporis motu laetitiam animo conceptam teſtationem hoc quoque modo reddere allaborant. Cujusmodi laeti animi externa ſigna I. Chron. XV. 29. edita legimus, quippe quo loco de *Dauidis* arcam Dei in urbem ſuam deducentis ſaltatione eadem vox adhibetur coll. Job. XXI. 11. Eccl. III. 5. Vnde quid de loco Koh. paulo ante citato, ſi quando ad choreas hinc probandas, ut fit, adhibeatur, habendum ſit, euidentiſſime apparet; cujus alia quoque, quae leguntur illic afferta, ad eas hinc defendendas minime quadrant: etſi uanitatem actionum prae gaudio exiliendi perinde ut lugendi de

rebus

rebus caducis hinc confirmari egregie pateat. Porro, quanquam rarius, כרר quoque occurrit, et quidem participium in Piel II. Sam. VI. 14. et 16. idque eadem occaſione jamjam commemorata, qua *Dauid* ſummam animi uoluptatem de arca Dei feliciter recuperata ſtabilique loco collocanda uſurpatur. Praeterea extant quoque uoces שחק et צחק, quae una eademque uox eſt, niſi quod ש et צ litterae unius organi, uti notiſſimum eſt, facile inter ſe alternent. Quamuis uero uerbum hoc generalem plerumque ludendi notionem habeat, hanc tamen ſpecialem quoque ſuſtinere ſignificationem, conſtat ex luculento ſatis, ut arbitror, loco Exod. XXXII. 6. Vbi uox eadem צחק ſtatim ℣. 19. explicatur ſequentem in modum: *Et uidit* (Moſes) *uitulum et Choreas.* Simili quoque ratione *Dauid* ob reſtitutam ſibi arcam laetiſſimus I. Chron. XIII. 8. ſaltaſſe cenſendus eſt, non minori animi tranquillitate, quam cum eandem in priſtinum conſuetumque locum repoſuit I. Chron. XV. 29. His denique iungimus חגג, quod proprie motum in gyrum Pſ. CVII. 27. atque inde ſubſilire, ſaltare, tripudiare prae gaudio ſignificat I. Sam. XXX. 16. et, quoniam homines feſtis maxime diebus, quod infra luculentius patebit, laetitiam mente conceptam choreis identidem teſtari ſolebant, denotat quoque: *feſtum diem agere, feriari.* Num uocabulum פזז, quod de Dauide II. Sam. VI. 16. uſurpatur, huc quoque referre debeamus, non ſine cauſſa dubitari poteſt. Etenim ſignificatio huius uerbi ex loc. paulo ante laudato et cum Gen. XLIX. 24. collato difficilime euolui atque illuſtrari poteſt, ita, ut notio ſaltandi locum obtinere queat. Accedit, quod et LXX. uocem bis tantum ll. cc. occurrentem diuerſis uocabulis transtulerunt. Locus certe Gen. XLIX. de extenſione brachiorum commode intelligendus eſt, neque etiam dubitamus, quin ſignificatus extenſionis in II. Sam. VI. 16. bene conueniat: Quum enim laeti hilaresque exiſtimus, haud raro contingere ſolet, ut animi noſtri gaudia, uti aliis externis geſtibus, ita quoque manuum extenſione uel projectione brachiorum teſtificemur. Conferri hac de re poſſunt *Guſſetii Commentarii Linguae Hebr.* cujus ad hanc uocem obſeruationes, quae expendantur, digniſſimae ſunt. Vt alios idem ſentientes omittamus.

§. III.

§. III. Conſideratis diuerſis uocabulis, quibus in V. inſtrumento Choreas gaudere uidimus, iam eas quoque, quae in Nouo T. et LXX. Interpr. occurrunt, breuibus perpendemus. In N. T. obuium eſt uerbum ὀρχεῖσθαι *ſaltare* Matth. XIV. 7. XI. 17. Luc. VII. 32. Marc. VI. 22. idemque Eccl. III. 5. uſurpatum eſt, alibi uero etiam χορός Luc. XV. 23. legitur. Pluribus uocabulis utuntur LXX ad exprimendas ſaltationes. Praeter uerbum enim ὀρχεῖσθαι occurrit παίζειν, quod aeque atque שׂחק ſignificatum ſaltandi interdum prae ſe ferre indubitato conſtat ex Exod. XXXII. 6. coll. cum ejusdem cap. ✝. 19. Legimus uero idem I. Chron. XV. 29. coniunctam cum ὀρχεῖσθαι; quae tamen duo uocabula non plane συνωνυμικῶς hic poni cenſenda ſunt. Prius enim, ſcilicet ὀρχεῖσθαι, proprie ſignificat commotionem manuum et pedum, qualis in exiliendo locum habet, teſte *Euſtathio*, praeſtantiſſimo *Homeri* ſcholiaſte; cum quo ſignificatu quam optime conſentit hebraicum רקד, de quo ſupra §. II. egimus. Poſterius uero decentem concinnamque membrorum compoſitionem uariationemque multiplicem tanto probabilius connotare uidetur, quanto luculentius hebraeorum indolem ad affectus maiori niſu demonſtrandos atque actionem uberiorem a natura ſicciorique coeli et corporis temperie informatam eſſe conſtat. Vt proinde, quae Cl. Vir, *Hermannus ab Hardt* Diſſ. *de Accentuatione* annotauit, ad geſtum et totius corporis agitationem in ſaltationibus etiam applicare liceat. Compoſitum ejus προσπαίζειν idem plane denotare diſcimus ex Hiob. XXI. 11. ubi in hebr. textu רקד extat. Accedit hiſce uerbum ἀνακρούεσθαι II. Sam. VI. 14. et 16. bis repetitum, cujus ſimplex κρούω impulſionem deſignat, praepoſitione uero ἀνά, quae repetitionem connotat ejusdem actionis, adjecta, iteratam frequentatamque impulſionem. Quae affectio corporis apprime genio hebraeorum affectibus frequentioribus ardentioribusque nimium quantum indulgenti eosque etiam foras proferenti reſpondet, uti jam obſeruatum eſt. Exinde uero jam porro ratio patet, cur antecedenti uerbo ὀρχεῖσθαι ſubjunctum ſit ἀνακρούεσθαι, ad laetitiam nimirum *Dauidis* plenius exprimendam. Pſ. XXX. 12. nomen χαρά extat

atque

atque hebr. מחול ita translatum eſt ; de quo nihil eſt , quod moneamus , quum manifeſtiſſime per Synecdochen Generis pro Specie id eſſe adhibitum appareat. Συναγωγή uero pro coetu ſaltantium ſumta , quae uox extat Ier. XXXI. 13. ratione denominandi a multitudine congregatorum petita , tanto minus attendenda eſt in praeſenti , quia pro actione adjunctum ſeu ſubjectum potius exprimi nemo non intelligit , idque per compendium, ut ſimul hebraicum יחדו una hac uoce ſimul comprehenſum ſit. Aeque raro, ut antecedentia, inuenimus participium εὐφραινόμενοι Pſ. LXXXVII. cui in hebraico textu reſpondet חוללים *ad tibiam ſaltantes*, ac tripudiantes.

§. IV. Alios ſi conferamus ſcriptores graecos, eosque profanos, occurrunt quoque non pauca uocabula, ad ſaltationem exprimendam hinc inde adhibita; de quibus tamen , quia ad inſtitutum noſtrum non exacte pertinent, paucis agemus. Sic uerbum πηδάω uſurpatur alias de aqua ſaliente, at frequentius de ſubſultatione , ut in illo *Sophoclis* in Ajace πηδᾶν πεδία pro κατὰ τὰ πεδία ſaltare per campos: quae ſignificatio in Compoſitis quoque locum habet. Neque minus σκιρτᾶν eundem habere ſignificatum diſcimus ex *Herodian.* Lib. IV. cap. 11. §. 5. ubi haec extant uerba : πρός τε τυμπάνων ἤχους ἐσκίρτων εὐρύθμως h. e. ad tympanorum ſonum apte ſaltabant. Ita *Ariſtophanes* in Plut. ὀρχεῖσθε καὶ σκιρτᾶτε καὶ χορεύετε, tripudiate, ſaltate et choreas agite. Quod σκιρτᾶν alioquin in ſacris quoque litteris de ſola exultatione v. g. de Iohanne Baptiſta, matris utero adhuc incluſo, reperitur uſurpatum. Neque alio ſenſu adhibitum inuenimus σκαίρω , a quo σκιρτάω deſcendit , apud *Homerum* in Il. Σ ℣. 572. μολπῇ τ' ἰυγμῷ τε , ποσὶ σκαίροντες ἕποντο h. e. Cantu ſibiloque pedibus tripudiantes ſequebantur. Quo loco vetus Scholiaſtes participium σκαίροντες explicat per uoces idem ſignificantes : κινούμενοι, σκιρτῶντες ἢ πυκνῶς κινούμενοι. Admodum etiam frequenter uſurpant graeci ſcriptores uerbum χορεύειν , choreas ducere v. gr. Herodianus Lib. V. c. 3. §. 16. Ἱερουργοῦντα δὴ τοῦτον περί τε τοῖς βωμοῖς χορεύοντα κ. τ. λ, ἐπέβλεπον οἱ στρατιῶται. Hunc ſacra celebrantem chorumque circa altaria inſtaurantem &c. inſpectabant milites

ſimiliter *Iſocrates* in *Areop.* phraſi utitur: χορεύειν ἐν ἱματίοις χρυσοῖς: ueſtibus aureis indutum tripudiare. Forte et alia reperiuntur alibi: quae, quoniam plenaria recenſione perſequi non neceſſe in praeſentia habemus, miſſa jam facimus, atque ad cauſſas ducendarum apud Hebraeos chorearum penitius conſiderandas nos conuertimus.

Cap. II.

§. I.

Dici non poteſt, quam aptae accommodataeque fuerint Choreae, eae uidelicet, quas more receptas juſto olim ordine obſeruabant, ad excitandos hominum animos pietatemque Deo rite approbandam. Quae conſuetudo tantopere uſitata fuit, ut *Dauid* Pſ. CL. 4. praeter alia cultus diuini, ut decet, peragendi inſtrumenta, mentionem quoque chorearum injecerit: *Laudate eum*, inquiens, *tympanis et Choreis.* Et profecto, ſi diuinarum litterarum caeterarumque hebraicarum rerum monumenta conſulamus, non pauca deprehendemus ueſtigia, unde colligere poſſumus, iudaeos olim in gaudiis publicis, iisque omnino ſolemnioribus, hilaritatem ſuam nulla re alia frequentius, quam ſaltatione et tripudiis, exprimere conſueuiſſe. Ad exempla in Scripturis ſacris obuia quod attinet, referendus huc eſt locus Exod. XV. 20. quo *Miriam*, Prophetiſſa, tympano inſtructa, multaeque aliae mulieres choream ducentes, et quidem in ejusmodi cauſſa, ubi cultui religioſo ſummi Numinis ſine dubio uacandum erat, prodiiſſe in medium leguntur. Occaſionem enim, quemadmodum ex praecedente cap. XIV. patet, ſolemniori huic actui praebuit admirandum Dei, quod *Iſraëlitis* in *Pharaone* demergendo praeſtitit, auxilium. Quam immeritam Dei benignitatem, quum Prophetiſſa, et reliquarum feminarum coetus ſincera pietate concitus, celebrare grataque mente quaſi compenſare uellent, choreas in honorem Dei, apparatu Muſico carminibusque ſanctis adhibitis, inſtitutas eſſe l. c. condocemur. Eadem quoque ratione *Dauid* animum ſuum in diuina bonitate *ſingulari modo* acquieſcentem

diuinaque *αὐταρκείᾳ* a Spiritu S. repletum, tripudio ſancto ſignificauit II. Sam. VI. 14. quum arcam, tanquam pignus diuinae gratiae, in urbem ſuam deduxit. Conferatur *Io. Clericus* ad hunc locum, ubi Choreas, ueterum ſententia, ad cultum quoque diuinum referri annotatum uideas. Huc referremus etiam Exod. XXXII. ubi memoriam libertatis ab Aegyptiorum uiolentia uindicatae coll. ℣. 4. et 8. choreis quoque celebrare populus inde nuper eductus inſtituit, niſi cetera momenta, diuinis legibus contraria, uitulus nimirum ex auro conflatus, contra Exod. XX. 4. et refractaria populi Iſraelitici indoles, aemulatione Aegyptiacorum morum demonſtrata (Act. VII. 39.) easdem Deo inuiſas reddidiſſent. Illud tamen hinc colligitur, ſacras huiusmodi exultationes in hac gente iam ante uſitatas, atque hinc quoque in praeſenti indololatriae cultu, etſi praepoſtere, adhibitas eſſe. Secundo cognoſcimus ex ſacris litteris, ueteres hebraeos, quum hoſtes, diuino auxilio, ſuperaſſent, choreis quoque uſos eſſe. His enim beneficiis quum a Deo affecti eſſent, admodum frequentes uictoribus obuiam iuiſſe conſtat, eosque praeter alias laetitiae teſtificationes ſaltationibus excipere conſueuiſſe Scripturae S. monimenta ſubinde commemorant. Non obſcurum et primum quidem huius rei ueſtigium inuenimus Iud. XI. 34. memoriae mandatum. Etenim cum *Iephtah*, hebraeorum Iudicis titulo inſignitus moderator, ab *Ammonitarum Rege* ad arma capeſſenda impelleretur, atque a Deo, Iſraelitis optime tunc cupiente, ita adiuuaretur, ut inſigni uictoria eorum ſuperbiam coërceret; filia eius, de patris uictoria certior reddita, obuiam eidem progrediebatur, magnoque hominum *et feminarum quidem, ut circumſtantiae docent*, comitatu ſtipata, ſaltationibus laetitiam teſtabatur. Quod quanquam ſatis clarum ſit exemplum, tamen luculentius adhuc teſtimonium, extat I. Sam. XVIIII. 6. 7. ubi *Dauidi* inprimis, qui Goliathum deuicerat, magna feminarum, undique prae laetitia congregatarum, aut concurrentium copia, quae, quaſi gratulabundae, in honorem eius duxerunt choreas, adfuiſſe, atque inter ſaltandum fortitudinem uictoris praedicaſſe dicitur. Nec dubium eſt, quin ſaepius ita euenerit, tametſi alibi non facile huiusmodi epinicii, ad hunc modum decantati,

tati, Spiritus Sanctus hac ipſa de cauſſa, quod trita res ea omnibusque cognita eſſet, meminiſſe neceſſarium exiſtimarit.

§. II. Harum laudabilem uſum, qui partim directe, partim indirecte ad gloriam diuini Numinis ſeſe referebat, tempore etiam ſeruatoris noſtri *Jeſu Chriſti*, adhuc integram apud nonnullos cordatioris indolis homines extitiſſe probamus ex Luc. XV. 25. Etenim *Chriſtus* ibidem beatorum gaudium de impiis, qui reſipuerant, expreſſurus, eosdem nobis ob oculos ponit ſub imagine patris, de filii ſui, deperditae olim mentis, reditu ad meliorem frugem maxime laeti. Vt uero auditoribus animi ſui ſenſa clarius explicaret, per Synecdochen ſpeciei pro genere nominatim Chorearum, tanquam exempli ſanctae laetitiae, mentionem iniicit. Unde, quoniam comparatio ſanctae beatorum, de quibus antea ℣. 7. actum eſt, laetitiae cum ſancta hominum eo tempore uiuentium laetitia aptior adhibita haud legitur, patet, inter Chriſtum et auditores eius de ſancto tum temporis chorearum uſu iam conueniſſe. Eamque ob rem *Rudolphus Gualtherus* in homiliis ad h. l. *Nemo laſciuas et petulantes*, inquit, *ſaltationes animo concipere debet, quae hodie chorearum et chororum nomine palliantur. Longe alia enim fuit horum ratio apud ueteres.* Et paullo poſt: *Itaque pro illorum temporum ratione Chriſtus loquitur et per concentum illum et choros laetitiam credentium adumbrat, quae ex diuinae bonitatis conſideratione naſcitur etc.* Sicut autem nihil adeo bonum eſt, quod non incremento temporis ab integritate ſua degeneret; ita quoque cum Choreis res ſeſe habet. Exemplum ea de re extat Matth. XIV. 6. ubi filia uxoris *Herodis*, occaſione natalis diei (qui Iohanni lethalis erat) patris, praeſentibus multis grauibusque uiris, iam tunc impie etiam ſaltaſſe, geſtuumque concinnitate uarietateque laſciui Herodis beneuolentiam ſibi comparaſſe legitur. *Lightfootus* equidem in Hor. Talmud. ad h. l. eam excuſat, *non tam ex leuitate, quam ex more gentis, in demonſtrationem ſcilicet laetitiae ob celebritatem diei id factum eſſe*, ratus. Hinc pergit l. c. *Non ergo Herodem*, inquiens, *tam captauit geſtus aut motus puellae ſaltantis, quam animus aut effectus, quod ſc. ea honorem iſtum erga diem eius natalem amoremque et*

uenera-

uenerationem erga ipſum ita demonſtraret laetitiamque de eius uita et ſalute. Verum hanc interpretationem regulis bonae exegeſeos parum reſpondere facile probamus. Extra controuerſiam namque poſitum eſt, duo in primis obſeruari in hac ſaltatione, quorum alterum aeque atque alterum propenſam Herodis uoluntatem ſaltatrici conciliare poterat, demonſtratio ſcilicet honoris in diem eius natalem et geſtuum parum pudicorum multiplex variatio. Id quod patet ex generali Euangeliſtae loquendi formula: ἡ θυγατὴρ τῆς Ἡρωδιάδος ἤρεσε τῷ Ηρώδῃ: id quod non tantum de intentione, verum etiam de geſtibus omnique corporis habitu intelligendum eſſe facile conſtat. Quum igitur praeter rationem alterum horum, quae Euangeliſta coniunxit, ſeparet *Lightfootus*, interpretationem eius parum eſſe ſolidam cuiuis patebit. Vnde etiam factum eſt, ut plerisque actio haec non ſolum propter effectum conſequentem *Iohanni* in primis funeſtum, ſed ipſam quoque indecori geſtus repraeſentationem male audiat. Quanquam forte ad inſtitutum noſtrum parum referat, hoccine an illud tueri uelis; praeſertim ubi huiusmodi tripudia ex profanis cauſſis inſtituta, animo certe non puro agitata, plus damni quam commodi attuliſſe hinc ex plerorumque mente colligi poſſit.

§. III. Euolutis ex ſacra Scriptura teſtimoniis, genuinum ſaltandi uſum demonſtrantibus, ad alia nunc rerum hebraicarum monumenta accedimus. Exinde itaque anniuerſariis praecipue feſtis ſolemnitatibus easdem in uſu fuiſſe probabiliter colligimus ex Deut. XVI. ubi ℣. 10. laetitiam quamuis, uoluntati diuinae tantummodo alias non repugnantem, feſtis diebus *Pentecoſtes*, et ℣. 14. etiam Tabernaculorum declarare hebraei iubentur. Saltationes autem, utpote praecipuum laetitiae teſtandae inſtrumentum, generali hac loquendi ratione, tantum abeſt, ut excluſas ſtatuamus, ut potius longe probabilius easdem cum aliis gaudii declarationibus coniunctas fuiſſe exiſtimemus. Idque non prorſus obſcure colligi poſſe uidetur ex radice חגג, quae locis laudatis extat, et proprie, ut ſupra Cap. I. §. II. annotauimus, de motu in gyrum coll. Eſ. XL. 22. et Prou. VIII. 27. uſurpatur. Auctor *Aruch* ſeu *Lexici hebraeo-Talmudici* de Chagi-

ga Pentecoſtes : *Vox* חגג, inquit, *tripudiationem denotat et plauſum prae gaudio : Lingua Syriaca* חיגה. *Et ſic in ſcriptura. Atque ab hac radice eſt, quod edunt, bibunt et tripudiant.* Confer, ſi placet, *Lightfootum* in Hor. Talmud. ad cap. XV. 25. Marci. Quid igitur obſtat, quo minus hebraeos ueteres, eosque pios, quum Pentecoſte celebraretur, uti aliis hilaris animi ſignis externis, ita tripudiis praecipue laetiſſimum ſuum de beneficiis diuinis, cuiusmodi meſſis hoc tempore finita erat, animum teſtatos eſſe credamus? Solemnitas certe illa, quam in *primitiuis* Deo offerendis et ad templum eius inter tibias praecinentes adducendis adhibebant, ita comparata eſt, ut uel exinde occaſionem eo tempore laetandi ſaltandique ipſis non defuiſſe uideamus. Atque haec de Pentecoſte, collato *Lightfooto* in *Dec. Chorogr.* Marco praemiſſa cap. IV. §. VI. et *Hottingero* ad Godvvinum Lib. VI. c. II. §. XI. quae tamen fatemur, paullo obſcuriora ſunt. Certius uero de die *Tabernaculorum feſto*, quo nihil laetius ex hebraeorum ſententia excogitari poteſt, ſaltandi conſuetudinem in eo quam maxime uiguiſſe conſtat. Diſerte enim in Tr. de Tabernac. cap. V. §. 4. legitur : *Pii et homines peritiſſimi ſaltabant coram ſpectatoribus cum facibus lucentibus, quas in manibus habebant, et dicebant coram illis uerba canticorum et laudis.* Vbi porro, quod in *templo* id factum ſit *atrioq;* nominatim mulierum, praecipuam conſiderationem meretur, et a Iudaeis hanc panegyrin inter ſacras quoque numeratam eſſe hactenus ſufficere poteſt. De origine enim, de qua nuper quaedam Cl. Vir, *Io. Gothofredus Lakemacher*, commentatus eſt, non poſſumus nunc eſſe ſoliciti, qui de conſuetudine potiſſimum iudaica, undecunque orta, diſſerimus. Neque minus etiam *die expiationum* finito ſaltaſſe hebraeos conſtat ex teſtimonio *Theodoreti* a *Relando* Antiqu. Hebr. P. IV. c. VI. laudato : *Iudaei eo die non ſunt uultu tetrico ſed rident et ludunt et choreas agunt* (χορεύοντες) *et proteruis uerbis et negotiis indulgent.* Quae, ne uideantur male intellecta a Theodoreto, alio adhuc, eoque domeſtico, confirmamus teſtimonio ex Tr. de ieiuniis cap. IV. §. 8. ubi : *Non fuere Iſraelitis*, inquiunt magiſtri, *tam feſtiui dies, quam quintus decimus menſis Abh et dies expiationum, quia illis ipſis diebus*

luctu

luctu publico tranſacto, *uirgines Hieroſolymitanae egrediebantur inque uineis ſaltabant.* Has uero ſaltationes initium cum caeteris laetitiae ſignificationibus babuiſſe arbitror poſt praeterlapſum, quod poſt finem undecimi et decimi diei menſis Tisri intercedit, temporis ſpatium Leu. XXIII. definitum. Quum enim ueſperae initium incidat in finem nonae horae diei, probante illud Relando P. III. c. VI. §. 16. Antiqu. hebr. facile fieri potuiſſe cenſeas, ut die adeo ſancto, et ſine omni laetitia celebrando, ſaltare potuerint hebraei. At enim uero, quum ex more conſueto iudaei ad occaſum ſolis ab omnibus omnino negotiis et oblectamentis abſtinuiſſe perhibeantur, verba haec ex *Tr. de ieiuniis* citata, uel ipſis, qui hodie uiuunt,teſtibus Hebraeis, parum conſiderate poſita uidentur, quum choreas aliquis, ipſo etiam expiationis die non plane finito, uſitatas fuiſſe iure meritoque hinc colligere poſſit: Niſi noctu forſitan eas abiiſſe in uineas ibidemque ſaltaſſe parum probabiliter exiſtimes. Quod uero die prorſus exacto animum uario laetitiae genere refecerint, teſtatur Relandus loco ſupra adducto Antiqq. Hebr. P. IV. c. VI. §. 3. qui *exacto die* ſc. Expiationis, *ueſperam et noctem cum amicis hilarem agere et Pontificem M. et alios* diſerte ſcribit. Cui aſſerto non parum roboris conciliamus *ex Tr. Ioma* cap. VII. n. 4. edit. Surenhuſ. ubi expreſſe magiſtri: *Comitabantur*, inquiunt, *eum* Sacerdotem nempe ſummum, *ad domum ſuam. Ipſe uero conuiuium parabat amicis, quando in pace exierat e ſanctuario.* Qua occaſione, uti uaria laetitia ſe recreauerunt, ita Choreis etiam eosdem ſeſe oblectaſſe non eſt, cur ſolicite, uel diſputemus, uel dubitemus; quoniam XVum diem menſis Vti, quo memoria finitae mortis poenae, egreſſis ex Aegypto et refractariis deinceps inflictae, recolebatur, ſolemniter hiſce ludicris oblectationibus, ex iudaeorum ſententia, deſtinatum fuiſſe ad ſcopum noſtrum ſufficere poteſt. De *Paſchate* equidem nihil huc usque commemoratum huiusmodi animaduertimus. Quoniam uero inter Hilaria primum erat, in eo quoque ordinarie choreas eſſe frequentatas uero nobis non abſimile uidetur.

§. IV. A ſolemnitatibus ordinariis ad extraordinarias uenimus. In quibus primum *nuptiarum* mentionem faciemus choreas-

que

que ibi maxime frequentes fuiſſe demonſtrabimus. Quanquam enim de uetuſtis moribus parum ſuperſit, ſi a ſeptem diebus laetitiae continuatae, aenigmatum propoſitorum exercitio et ſimilibus, in *Simſonis* hiſtoria enarratis, diſcedas; non tamen credibile eſt, in his quoque ſolemnitatibus laetitiae teſtandae id creberrimum in hac gente exercitium omiſſum eſſe. In Talmudicis certe monumentis, nominatim in Kethubh. fol. 17. (a) non tantum Rabbinorum in nuptiis ſaltantium fit mentio, ſed etiam ſingulare quoddam *R. Iudae f. Elai et R. Samuelis f. Iſaaci* commemoratur artificium; quo factum ſit, ut inter ſaltandum alter, *ſumto ramo myrti coram ſponſa ſaltarit*; alter uero אתלת h. e. *uti Raſcni* explicat, *tribus ramis ita tripudiaſſe* dicitur, *ut uno eorum ac deinde caeteris ſubito in ſublime iactatis, hunc et ſtatim etiam alterum, tertiumque decidentes uelociſſime manu exciperet, eosque iterum iterumque, dum cepit eos, proiiceret atque reciperet.* Recentiori uero aetate tritiſſimas eſſe in nuptiis iudaeorum choreas teſtis eſt *Buxtorfius* in Synagoga cap. XXXIX. *Iocis hisce*, inquit, *peractis, tum demum uera coena inſtruitur, laeti admodum ſunt et parum de hieroſolymis cogitant, ſaltant et choreas agunt, ut omnes, quibus id uidere contigit, norunt, et ſeqq.* Quin easdem uel ipſo ſabbatho, is ſi caſus contigerit, haud prohiberi perſuaſum iudaeis eſſe idem teſtatur cap. XXXIX. *Si ſabbathum in nuptias incidat*, aiens, *magno honore ſabbathum afficere ſe credunt, ſi ſtrenue ſaltauerint.* Equidem inter hebraeorum praecepta prorſus contraria huic conſuetudini lex occurrere uidetur in

סמ״ג R. Moſis Mikkozzi: *Non currendum, nec ſaltandum ſabbatho.* At enimuero, quae inuicem ſibi repugnantia putes, haud difficulter ita conciliari poſſe uidentur, ut priſcis quidem temporibus easdem omnino interdictas; progreſſu uero temporis, quum morum integritas paullatim ſeſe inclinaret, easdem quoque ad honorem coniugii quam maxime amplificandum, tanto facilius in conſuetudinem abiiſſe arbitremur, quanto certius inter dies hilaritatis ſabbathum referri *et coniugium omni laetitiae genere cohoneſtandum eſſe Iudaeos ſtatuere, uel experientia quotidiana* conſtat. Pari enim

ratione

ratione modum ipſum choreas agendi, interiecto aliquo temporis intervallo, ſenſim a priſtina ſua integritate multum deſciuiſſe paullo poſt oſtendemus. Deinde, aduentante Meſſia, a quo omni bonorum caducorum genere ſe cumulatum iri putant, Deum illis choreas, tanquam ſingulare beneficium, concedere credunt. Sic in Maſſechet Taanit legimus: *Faciet Deus chorum pro iuſtis, et ipſemet ſedebit inter eos in horto Edenis.* Rectius huc referri queunt narratiunculae, quas ex R. *Beniamin Tudelenſi* eiusque itinerario excerptas *Hottingerus* dedit in Cippis hebraicis, ubi ſaltaſſe iudaeos legimus, quum quotannis conuenirent ad ſepulcrum Mardochaei eiusque ibi memoriam redintegrarent. Ita enim Auctor *ex verſione l'Empereur: Toto illo tractu congregantur* (iudaei) *die Purim eoque proficiſcuntur ad ſepulcrum eius, cantica dicentes et encomia cum tympanis et choreis laetantes et gaudentes* etc. Cuiusmodi etiam illud exemplum eſt chorearum, quas in honorem defunctorum inſtitutas eſſe in iisdem monumentis hebraicis iam laudatis p. 30. habetur.

§. V. Vtrum in aliis, praeter eas, quas adhuc recenſitum iuimus, ſolemnioribus congregationibus feſtisque diebus, uſa ſit gens hebraea, iisdem etiam corporis motibus; illud, quum et hebraeorum et aliorum ea de re teſtimonia nos deficiant, certo affirmare non poſſumus. Si tamen, quid, noſtra ſententia, ad ueritatem propius accedat, expromendum ſit, ab eorum, qui id affirmant, partibus nos ſtare non diffitemur. *Ieremiae* equidem cap. XXXI. 13. chorearum ab hominibus, qua ſexum et aetatem inter ſe diuerſis, agitatarum mentionem fieri nouimus, ita tamen, ut laetitiae cauſſa non clare exprimatur, ſed generatim hilaritatis demonſtratae indicium commemoretur. Ex hoc ipſo uero uaticinio non in ſolemnibus tantum, ſed etiam priuatis, praeter nuptias, laetandi cauſſis et caſibus u. g. in uindemia, meſſe item finita, perinde uti occaſione regum per unctionem inauguratorum, aliisque, tam communibus, quam propriis etiam felicitatis oblatae celebrationibus, easdem locum habuiſſe clariſſime conficitur. *Generatim enim loquitur, atque cauſſam peculiarem nullam nominando multifarias fuiſſe et forë impoſterum, phraſi ex iudaeorum antiquis moribus deſumta, non*

 obſcure

obſcure innuit. Quare etiam non adeo neceſſarium eſſe ducimus, ut ſingularibus illud exemplis, hinc inde ex libris ſacris et profanis iudaeorum collectis, comprobemus. Vindemiae certe ea tripudia fuiſſe ſubiuncta Liber Iud. cap. IX. v. 27. haud obſcure demonſtrare uidetur, cum quo Eſ. V. 1. ſq. IX. 3. XVI. 10. etc. comparari poterunt; quemadmodum et de caeteris nonnulla hinc inde ueſtigia haud contemnenda occurrunt. Imo uero de conſecrationibus uinearum res tam clara eſt, ut Aben Eſra in Comm. ad Deut. XX. 6. uocabulum חלל quod uulgo *profanationem* reddunt, per *choreas ductas* explicet et *more ſaltandi uineas inauguratas fuiſſe* rectiſſime, ſi quid iudicamus, doceat. De *Therapeutis* equidem in *Philone* quaedam leguntur, choreas in congregationibus ſuis poſt epulas finitas ducentibus. At uero, cum multa ſint alia, quae de hoc hominum genere in controuerſia adhuc uerſantur, in ſequens caput ea reiicere conſultius eſſe arbitramur. Quae uero de ſaltationibus ipſius Numinis ſanctiſſimi, aut angelorum cum feminis piis, ſcilicet cum Eua aliisque ſanctis Patriarcharum uxoribus, nugantur iudaei, digna non ſunt, utpote fabulae manifeſtiſſimae, quae in cenſum noſtrum ueniant. Quae nugamenta ipſi quoque iudaei non omnes probant. Quorſum multo magis dubitamus referre, quae homines illi, rerum terrenarum amore capti, ad ſublimiora et coeleſtia quoque gaudia transferunt, futura inſuper ſpectantia et genium hominum mente corruptorum arguentia. Hoc tamen facere non poſſumus, quin addamus, ueroſimile nobis uideri, in ſolemnitatibus quoque Academicis et ſcholaſticis ſaltandi morem olim, ſed degenere forte iam aeuo, receptum eſſe, eamque ob rem, antequam finem huic capiti faciamus, coniecturam, quam de ſolemni ritu Doctorum inter hebraeos renunciandorum cepimus, addere placet. Etenim hac quoque ſolemnitate chorearum uſum non infrequentem fuiſſe coniicias ex Tr. cit. Ketubhoth fol. 17. Ibi enim, cum uariae formulae in choreis cantatae recenſeantur, inter eas refertur etiam illa, quae in honorem eorum, qui honoribus ſummis, ſiue Rabbinicis, ornabantur, recitari conſueuerat. Sic enim l. c. Talmudiſtae: *Quando ordinabant*, inquiunt, *Rabbini R. Sirah, cantarunt in eius honorem hoc modo: Non*

ſtibio,

ſtibio, non fuco, non colore alio notatus eſt magiſter ſiue Doctor noſter, ſed gratioſus inſtar capreae. Quum ordinarent Rabbini noſtri R. Immi et R. Aſe, cantarunt de illis hunc in modum: Quisquis talis eſt, quisquis huiusmodi eſt, eum ordinate nobis; non ordinate nobis, neque ſarmentitium, neque ſtramineum etc. Alii uero dixerunt ad eum (contradicentes nimirum ita cantatum fuiſſe) *non ordinate nobis, qui ſit ex numero iniurioſorum, aut impolitorum inciuiliumque*, et reliqua. Sed ſatis de cauſſis ſaltationum publica priuataque occaſione celebratarum dictum cenſemus. Ad modum ritumque earum conſiderandum iam ut nos conferamus, ordo conſtitutus poſtulat.

Cap. III.

§. I.

Ad caput itaque rei ut ueniamus, Choreasque, uario reſpectu habito, conſideremus, partim noſtri nos inſtituti ratio, partim rei dignitas et uſus denique huius conſuetudinis abuſusque ex hebraeorummoribus cognitus efflagitant. Neque uero facilius id fieri poſſe arbitramur, quam ſi primum *ſaltationis modum* uario corporis motu conſtantem; deinde hominum ſaltantium *ſexum*; porro *apparatus muſici* conditionem; denique *carmina* etiam ad Muſicam *cantata* euoluamus. Vt primum horum primo loco expediamus; *modum* illum non unum eundemque, ſed diuerſum, uel temporum uiciſſitudine et more, uel arbitrio etiam hominum, fuiſſe facile intelligimus. Vna chorearum ducendarum ſpecies erat, quum *in orbem ire* conſueuerunt; quam in primis ſpeciem uis uocis מחול exprimit, noſtrique etiam hodierni mores referunt: Altera, quum *paſſibus aequalibus longe progrediebantur*, ut noſtris temporibus interdum quoque a pueris puellisque fieri ſolet. Vtrumque patet ex luculento R. Abrahami teſtimonio in *Schilte haggibborim* fol. 5. b. Qui: *ſaltabant*, inquit, *mulieres, uel in Circulo, uel aequalibus paſſibus in longitudinem prolatis: Nam et hoc ſaltationis genus uocatur in Scriptura S.* מחול; *ſicut legitur Iud. XXI.* Quibus uerbis haud dubie non ſemper in gyrum conuerſos fuiſſe, ſed, uel recta li-

nea, corpore ad latus conuerſo, progreſſos fuiſſe, uel ſerpentina quadam inflexione inter ſaltandum proceſſiſſe docet. Qua de forma tamen, quam חול hebraicum confirmat, non magnopere ſumus ſoliciti, et ad *homines* potius pergimus, qui ad easdem ducendas conuenerunt, eosque, ratione *ſexus* potiſſimum habita, conſideramus. De quibus, ſi teſtimonia, quae partim ex S. litteris, partim ex Hebraeorum monumentis petuntur, expendamus; priſco, eoque laudabili hebraeae gentis more, *homines tantum unius eiusdemque ſexus communiter*, hoc eſt una ſaltaſſe conſtabit. Generatim id probamus ex Ierem. XXXI. 13. ubi noui foederis tempore, tam uirgines in gyrum actae, quam ſenes iuuenesque ad unum omnes ſaltaturi affirmantur, et ſexus uterque, a ſe inuicem disiunctus, in ipſo actu laetitiae, caeterum communis, extrinſecus declaratae, tam uerbis ſeparatim et diſtincte expoſitis, quam accentibus, *utrique ſexui et aetati ſeiungendo ſeiunctim appoſitis*, oſtenditur. Falſi enim ſunt, qui per particulam יחדיו coniunctionem hominum ex diuerſo genere ſignificari, et *iunctim* ſeu *mixtim* hos omnes, qui nominantur, ſaltaturos praedici putant; quum illa potius per complexum omnium hominum non tantum poſſit, uerum etiam debeat explicari. Prius probatur ex Exod. XIX. 8. itemque Pſ. XIV. 3. coll. cum h. l. Rom. III. 12. ubi Apoſtolus ipſe per πάντες Hebraicam particulam explicat; poſterius uero ex ſcopo prophetae manifeſtiſſime patet. Is enim in eo eſt, ut ſanctam, quae ex ſalute per Chriſtum parta cooritur, laetitiam, laetitia externa olim uſitata Deoque non improbata, ſpeciatim choreis deſcribendis, adumbret, illasque omnibus omnino hominibus, ne ſenibus quidem exceptis, quos alias haec res parum mouet, communes futuras, rebus iudaeorum in melius reſtitutis, affirmet. Quum uero choreae, quae ex hominibus, diuerſo ſexu coniuncto, componuntur, Deo, propter peruerſos hominum mores, parum probentur, neque unquam populo huic alias receptae legantur, nullaeque etiam aliae, quas intelligamus, ſuperſint, quam, quae ex eiusdem ſexus hominibus conſtant; recte exinde cum *R. Abrahamo*, paullo ante laudato, colligimus diſcimusque, *mulieres ſeu uirgines*, quae *ſeparatim* nominatae ſunt, *ſolas*, tum uero et

iuuenes

iuuenes ſeneſque omnes ſeorſim h.e. ſine commercio cum mulieribus, et tamen ſuo cunctos loco, olim ſaltaſſe, et ſanctiori accenſos laetitia temporibus Meſſiae dici exultaturos eſſe.

§. II. Speciatim uero *Choreas* reſpectu *uirorum ſolitarias* probamus ex notiſſima illa Exod. XXXII. hiſtoria: in qua *filii Iſrael*, et quidem ſoli, ſine coniunctione feminarum, quarum nulla mentio fit, ſaltaſſe commemorantur: id quod patet amplius uel ex ℣. 27. ubi Moſes ſupplicium quoque de uiris, neutiquam uero de feminis, Leuitas ſumere iuſſit. Quodſi uero et feminae eodem ſe facinore contaminaſſent, paribus certe poenis affectae eſſent. Huic triſti exultantium actui adiungimus II. Sam. VI. 14. 16. coll. cum 1. Chron. XV. 29. laetum magis et laudabilem, quo *Dauid* ſolus ſaltaſſe legitur, ita, ut ne minima quidem mentio feminae iniiciatur, neque etiam ulla ſpecie fingi poſſit. Hinc R. *Ieſaias* b. Abraham in *Schene Luchoth habberith*, quum *ſolitarias* uirorum ſaltationes magno animi affectu commendat, Dauidis quoque, coram Domino ſeparatim ſaltantis, mentionem facit, eumque aliis exempli loco proponit. Amplius id probamus ex teſtimonio, quod in monumentis Talmudicis, ſpeciatim Tr. *Ketubhoth* fol. 17. extat, huius ſententiae: *R. Acha ſponſam humeris ſuis impoſitam ſuſcepit et ſaltauit. Quo uiſo dixerunt reliqui Rabbini: Num etiam nobis ita facere licet? At reſpondit ille ipſis, ſi ſponſae uos tantundem mouent aut afficiunt, ut trabs geſtata, ita eſto; ſin minus, intermittite.* Ex quo elegantiſſimo loco apparet, conſuetudini tunc temporis parum conſentaneum fuiſſe, ut uiri, quum ſaltarent, feminas in ſocietatem adſciſcerent; ut potius ceteri, rei nouitate impulſi, num ipſis etiam idem facere liceret, ex eo quaererent. Quae, ne quis interpretetur hunc in modum, quaſi ſolus ſponſam humeris excipiendi actus parum ſolitus fuerit, alius conſideretur locus ex *Tr. Succah* cap. V. deſumtus, ubi definita uirorum in atrio mulierum, atque ipſo adeo templo, feſtis Tabernaculorum diebus, ſaltantium mentio fit, feminis interea hanc ſolemnitatem ex podio ſpectantibus; ceteraque etiam omnia ita comparata ſunt, ut loci ſanctitas alias, niſi ſolitarias ſaltationes, non admittat. Quo factum eſt, ut mixtim ex utroque ſexu cho-

reas ductas admodum deteſtetur laudatus R. *Ieſaias* in *Schene Luchoth habberith* fol. 97. b. ubi parum abeſt, quin omne malorum genus iis, qui cum mulieribus eas ineunt, imprecetur; praecipue uero illis, qui manus earum prenſant, aduerſa quaeque denunciat. Dignum autem, quod notetur, in primis eſt, quod *eod. Libro* f. 143. b. choreas, *quas angelos, occaſione connubii Adamum inter et Euam firmati, celebraſſe* perhibet, *cum iis, quales tum temporis*, uel apud ipſos Iudaeos, a genuino ueterum more deſciſcentes, uel etiam apud alias gentes, *extitere, comparat, easque, tanquam parum laudabiles ad laudabilem olim angelorum morem moderandas eſſe* concludit; atque adeo hoc ipſo priores choreas et ſanctas, innoxias certe, quas ſolas eſſe cenſet, *ſolitarias unius ſexus*, poſterioribus corruptis *ex gentis ſuae, de antiqua conſuetudine, conſenſu* praeferendas docet.

§. III. Vidimus hactenus argumenta, unde ueteres Iudaeorum choreas reſpectu uirorum ſolitarias, conſentientibus ipſis judaeis, fuiſſe conſtat; iam id nobis negotii datum cenſemus, ut porro *eas* et reſpectu *feminarum ſolitarias* fuiſſe demonſtremus. Omnium primum nobis hic id, quod Exod. XV. 20. deſcribitur, ante oculos obuerſatur exemplum, ubi *Miriam*, magno feminarum coetu circumdata, cum tympanis choreisque exiiſſe, Iſraelitisque, qui ductu *Moſis* Dei benignitatem carminibus ad muſicam cantatis, forte etiam choreis inſtitutis, ſeorſim efferebant, reſpondiſſe legitur. Neque enim neceſſarium eſt, ut cum Celeberrimo Viro, *Ioh. Clerico* in Comment. ad h. l. להם pro להן poſitum eſſe, atque ad feminas, quae Miriam comitatae ſunt, reſpici putemus; cum illud maiori iure ad Iſraëlitas, quibus *Miriam* cum coetu ſui ſexus reſpondit, referri poſſit ac debeat. Luculentiora profecto cuncta ſunt, ſi uiros, ductu Moſis, et feminas, ductu Miriam, ſibi inuicem reſpondentes, diuerſo loco et ex aduerſo, ſexumque alterum diuerſum ab altero, inter carmina fidesque ſaltaſſe colligamus. Idem porro probatur ex Iud. XI. 34. ubi *filia Iephthae*, quae patri e militia redeunti, nec opinato cum choreis obuiam facta eſt, non niſi feminis ſtipata. Feminarum enim, quum deinceps mentio ℣. 38. fiat, quando eandem ad montes abeuntem comitatae ſunt, quis dubitet, easdem quoque

in

in priori illo occurſu ſolas ſociatas laetitiae de uictoria cum choreis comites fuiſſe? Virorum certe ne uerbo quidem iniecta eſt memoria, uti ſupra iam monuimus. Neque uero ex ſilentio tantum ſcripturae ſacrae uiros ab huiusmodi laeta corporis commotione, et quidem more conſueto, abfuiſſe concludimus; uerum etiam hinc inprimis idem euinci poſſe putamus, quod uix alias credibile ſit, uirorum occurrentium ſimul mentionem non factam, feminas item ſolas, non uero aeque uiros, dolorem ſuum de hac inopinata patris calamitate ſignificaturos fuiſſe, cum tamen tot tantisque beneficiis, ſingulari eius uirtute partis, et ipſi fruerentur. Hiſce accedit Iud. XXI. 21. ſeqq. ubi progenies ex *Beniaminitis* reſidua puellis, quae ex urbe *Silo* ad celebrandum quendam peculiarem diem feſtum exibant, inſidias ſtruxiſſe dicitur. Certe, uel exinde choreas ſexus diuerſi ſolitarias colligimus, quod Beniaminitae ex inſidiis prorumpentes acre omnino certamen cum uiris, qui choreis his intererant, non potuiſſent euitare, ſi iuuenes aut uiri eo tempore adfuiſſent. Nec parum nos hac in ſententia ea, quae ſequuntur, confirmant, ubi caeteri Beniaminitae ℣. 22. commiſſa iam rapina, cum conſanguineis earum certamen aliquod metuiſſe dicuntur. Quod multo magis cum uiris, qui adeſſent, quum rapina committeretur, futurum animo eos praeuidiſſe, eſt certe, cur credamus; ſi quidem iuuenes, aut uiri his ſaltationibus interfuiſſent. Conferatur etiam I. Sam. XVIII. 6. et 7. ubi pari modo feminas ſaltaſſe *Dauidique* magna cum laetitia aſſurrexiſſe, nulla uiri alicuius coniunctione memorata, narratur. Haec autem, quae diximus, diu ad hunc modum continuata eſſe confirmatur uberius et explicatur quodammodo, eximio illo Talmudiſtarum teſtimonio in ipſa Miſchna ex cap. IV. Taanit, th. ult. ut Surenhuſius reddidit, depromto, ubi: *Virgines Hieroſolymitanae*, aiunt, *exibant inque uineis ſaltabant. Quid uero dixerunt?* Reſpond. *Intende oculos, quaeſo, iuuenis, ac probe aſpice, quam tibi eligas uxorem.* Hinc enim extra omnem controuerſiam, easdem ſolas, (quicquid ſit de die finito Expiationis, de XV. certe Abh id indubitatum eſt,) & die quidem hoc ſingulari, recens lotis atque mutatis ueſtibus, omnes ſal-

taſſe

taſſe diſcimus, tum, quia uirginum tantum mentio fit, tum, quia ipſae iuuenes, ut ſpectatores, alloquebantur.

§. IV. Equidem *laudabilem* hanc *conſuetudinem* uetuſtiorem, corruptis identidem hominum moribus, facile etiam, progreſſu temporis, *in deſuetudinem abiiſſe* non negamus: quo tempore uero id acciderit, illud, quum idonea nobis deſint teſtimonia, certo definire non audemus. Noſtra tamen ſententia uero conſentaneum eſt, ſaltationes communiter ab utroque ſexu celebratas non uno eodemque temporis articulo, ſed *ſenſim pedetentimque*, ut omne uitiorum genus in uirtutis locum ſuccedit, in morem ueniſſe. In primis uero, ſtatu hebraeorum magis magisque in peius ruente, ut II. Macc. IV. 6. 7. deſcribitur, easdem magis inualuiſſe ueriſimile cenſemus. Et quanquam uix labente in peius Republica et Eccleſia Iudaeorum, reperias chorearum exempla ab hiſtoricis annotata, ingentem tamen huic mutationi paullatim inualeſcenti lucem accendit *Therapeutarum* ſeu *Eſſaeorum* ab אסי ſic dictorum hiſtoria, quam peculiari libello deſcripſit *Philo*, atque ex eo haud ita pridem Vir Cl. *Heumannus* Act. Philoſ. P. XVI. in compendio exhibuit. Diu equidem de iis inter eruditos multumque diſputatum eſt, quodnam illi genus nominum fuerint, quum alii eos inter Chriſtianos, alii inter iudaeos, alii denique inter paganos referant. Probabilius tamen inter Iudaeos eſſe numerandos hinc conſtare putant, quod *Philo* eos diſerte *Moſis* diſcipulos appellat et, tanquam antiquiores Chriſto nato pridemque cognitos, deſcribat. Quicquid uero horum ſit, de choreis certe eorum ita ſcribit Philo: *Vbi omnes*, inquiens, *conſurrexere, duo chori fiunt in medio coenaculo: alter uirorum, alter feminarum: cuique ſuus incentor praeficitur honore praeſtans et canendi peritia. Deinde cantant hymnos in laudem Dei compoſitos uariis metrorum carminumque generibus, nunc alternis, non ſine decoris et religioſis geſtibus, modo ſtantes, modo prorſum retrorſumque gradum mouentes, utcumque res poſtulat.* Idem uero quando addit: *Poſtquam uterque chorus* (diſtinctus ergo hucusque, moribus antiquis,) *ſeorſim expleuit ſe ſuis deliciis, uelut amore diuino ebrius, unum chorum faciunt promiſcuum:* et quae ſunt reliqua.

reliqua. Hinc certe Therapeutas hoſce et Therapeutrides non communiter, ſed cum ſui ſexus ſimilibus ſaltaſſe adeo clare patet, ut copioſius illud affirmare uix neceſſarium ſit. At hac demum tempeſtate iam aliquando, nec tamen conſtanter, interdum in unum chorum coiuiſſe colligitur, ſumma licet modeſtia etiam tunc uterentur. Vnde forte conſuetudo illa ſucceſſu temporis ad plures dimanauit. Quod de reliquo antiquiorem ſolitariarum chorearum morem attinet, tantum abeſt, ut ſolitas eas Iudaeis fuiſſe dubitemus, ut nec ipſis omnino paganis hominibus illum inuſitatum fuiſſe doceat nos Euerhardus Feithius Antiqq. Hom. Lib. IV. cap. 5. qui: *Obſeruat*, ait, *Euſtathius*, *uulgo cenſeri apud plerosque antiquitus morem fuiſſe*, *ut uiri ac mulieres ſeorſim choreas agitarent &c.* Sed haec obiter.

§. V. Tertio nunc loco, quando ad *muſicum apparatum* nos conuertimus, quum ſint Muſicae hebraeorum rationes in uniuerſum obſcuriſſimae, facile praeuidemus, eundem tanto maioribus impeditum eſſe difficultatibus, ut, quid ſtatuendum ſit, uix certo definiri queat; quanto breuius, uel nihil omnino, de muſico aliquo inſtrumento inter choreas adhibito ll. cc. commemoratur. Non eſt igitur, quod expectet B. L. plenam huius rei explanationem, ſed paucis nonnullas tantum in praeſentia apparatus huius muſici ſpecies perluſtraturis, coniecturis, quibus hebraei in choreis uſi uideantur, ueniam indulgebit. Frequentiſſime utebantur tympano, Hebraeis תוף dicto: quae uox, ut ſonum tympani minoris, ſiue manibus, ſiue bacillo pulſi naturalem exprimit, ita Cl. *Clerico* iam obſeruante in Comment. ad cap. XXXI. 27. Geneſ. quale inſtrumentum fuerit, docet. De cuius figura, quando diſputant, utrum nonnulla ex una tantum parte, nonnulla uero ex utraque clauſa fuerint, prout ex utriusque delineatione in *Calmeti Theſauro Antiqu. Sacrar. et Profanarum* in Act. Erud. Lipſ. A. 1723. menſ. Aug. recenſito elucet, non eſt in praeſentia, ut fuſius diſſeramus. His enim tympanis, ſcriptura teſte, ſaepius uſas eſſe feminas, quum diuinarum laudum celebratione ſeſe oblectarent, nobis ſufficit addocuiſſe Sunt equidem nonnulli, qui per tympana haec non ea, quibus noſtri utuntur, et quae

membrana inducta pulſataque ſonum raucum edunt, ſed Aegyptiorum more recepta crepitacula concuſſa, qualia in feſtis etiam uſitata et a foeminis quoque adhibita fuiſſe, uiris ſuccinentibus, ex *Herodoti* Lib. II. c. 60. conſtat, intelligi putant: uti inter Iudaeos quoque R. *Abraham* in *Schilte haggibborim* fol. 5. (b.) ed. Mant. in hanc ſententiam admodum propendet. Quoniam uero haec pluribus explicare per ſpatii anguſtiam non licet, aliis hanc hypotheſin animo expendendam relinquimus, et ad *alterum inſtrumentum Muſicum* progredimur. Occurrit illud I. Sam. XVIII. 6. ubi inter laetas etiam occaſiones huiusmodi, nominatim uero in מחולות ſeu choreis שלשים adhibitum legimus. De quo, quum nihil alioquin annotatum ſit, et radicis ſolius conſulenda ſit ſignificatio, eius inquiſitione inſtituta, tribus id praecipuis partibus conſtitiſſe nec dubium eſſe, triplicatum quid fuiſſe, putamus. Qualesnam uero partes fuerint, cum non aeque certo conſtet, et Cl. *Clericus* ad h. l. in Comment. שלשים per *trichorda* transferat; *Calmetus* uero pro figura triangulari habeat l. cit.; nos nihil definientes arbitrium, harum ſententiarum aliquam eligendi, cuiuis relinquimus, et praeter tympana aut crepitacula fidibus haud dubie conſtantia organa ab aliis adhiberi conſueuiſſe, pro inſtituti noſtri ratione ſatis cenſemus, heic monuiſſe; delineationes uero uarias aeri inciſas, quae in A. E. Lipſ. l. c. conſpiciuntur, B. L. non oculis tantum, ſed animo etiam reputandas commendamus. *A tactilibus* ad *Inflatilia*, uti uocantur, pergimus, inter quae *Tibiis*, etiam l. c. delineatis, uti conſueuiſſe Iudaeos, et quidem in gaudiis etiam ſolemnioribus, cum conſtet; multo minus in choreis ductis adhibitas eſſe dubitamus. Quod ipſum ex Pſ. quoque CXLVIII. 3. ubi coll. §. 232. et. 102. Viri S. R. D. D. *Dantzii*, uerſio huius eſt argumenti: *Tibiis canendo laudabunt nomen eius in Choreis; cum tympanis et cythara modulabuntur ipſi*, luculentiſſime patet. Et quoniam, ut ex praecedente capite conſtat, tibias etiam adhibuerunt judaei, quum Deo primitiua offerrent Hieroſolymamque inter tripudia deferrent, coll. Tr. *Biccurim* cap. III. §. 3., tanto hinc probabilius, in ceteris quoque laetitiae publicae priuataeque actibus eas haud defuiſſe, concludimus.

Id

Id quod admodum praeclare Ieſ. XXX. 29. exprimitur ; unde, ibi quoque Choreas non defuiſſe ſupra, quoad fieri potuit, probauimus: perinde uti cap. V. 12. tibia cum tympano laetis occaſionibus adhiberi ſueto coniungitur. Quae omnia denique praecipue locus I. Reg. I. 40. illuſtris, ubi, quum *Salomo* ad dignitatis regiae faſtigium inaugurraretur, tibiae cum ipſis choreis componuntur, clariſſimis uerbis confirmat. Cuius loci ultima uerba, quibus *ſtrepitu hominum terra fiſſa* non ſine hyperboles Hebraeis uſitatae indicio dicitur, manifeſtam tripudii circumſcriptionem prae ſe ferunt, feruido iudaeorum genio apprime conuenientem. Quam ſententiam quoque ſumme Reuerendus DN. *Praeſes* huius Diſſertationis in *Nucleo Rhethoricae* S. §. XVI. n. 2. *Glaſſio* praeeunte, approbat. *Dougtheus* equidem Tom. I. *Analect.* ſaltationes etiam in luctu hebraeorum adhibitas eſſe hinc infert, et ad Matth. XI. 18. ac Luc. VII. 32. notat: *De cantu et ſaltatione in funebribus exequiis adhiberi conſuetis non omnino incommode intelligi poteſt: Sic enim ſolebant utrumque, ut tum ad tibiae modos concinerent defuncti laudes, tum ſaltando exprimerent.* Recte uero refutat eundem *Petrus Zornius*, Vir Cl. *Biblioth. Antiq. Exeg.* P. VII. neque unquam probari poſſe ſaltationes in iudaeorum funeribus inſtitutas fuiſſe bene ſtatuit. Suppeterent alia plura, ex quibus elucet, neque in hoc tantum apparatu acquieuiſſe Hebraeos, uerum etiam *cithara*, *nablio*, *cymbalis et buccinis*, a *Calmeto* l. c. delineatis, aliisque innumeris uti conſueuiſſe, idemque in Tr. *Succa* Talmudiſtas quoque comprobare, demonſtrari poſſet; ſed cum, ut omnia fuſius recenſeamus, inſtituti ratio et chartae limites non permittant, heic ſubſiſtemus.

§. VI. *Carminum* tamen ad Muſicam *cantatorum* quarto loco mentionem ut faciamus res ipſa poſtulat. De quibus haec pauca notari uolumus. Sicut diuerſae occaſiones ſeſe offerebant, quibus iisdem uti conſueuerint: ita ea etiam ad occaſiones, ut ſeſe dabant, accommodata haud dubie fuiſſe, de reliquo autem nihil laſciui continuiſſe, ſed religionem et modeſtiam cum uerecundia ſpiraſſe, me tacente, patet. Exempla quidem ea de re in ſacris litteris non ita

multa extant, niſi quod Exod. XV. illuſtre ſpecimen litteris mandatum inuenimus, quod ad diuinas laudes concelebrandas manifeſtiſſime ſpectabat. Cui alterum illud in hominis laude occupatum I. Sam. XVIII. 6. ubi feminas fortiſſimum Dauidis animum extuliſſe ipſumque hac de cauſſa in ſummum uitae periculum adduxiſſe perhibetur, bene hactenus reſpondet: ad quem locum etiam *Abarbanel* obſeruauit: *Priſca conſuetudine receptum fuiſſe, ut cantica conficerentur ad extollendam, quam monſtrarint, militum fortitudinem.* Quia uero neque hinc aliud quid effici poteſt, quod argumentum carminum illuſtrare queat; praeterea etiam huiusmodi teſtimonia iam ſupra ex Tr. *Succa* et *Kethubboth* in nuptiis et academicis promotionum ſolemnitatibus adduximus: his miſſis de *forma* potius ſoliciti erimus. Vbi quamuis fateamur, parum certi de Muſica hebraeorum eiusque compoſitione cognitum eſſe; hoc tamen aſſerere non dubitamus, uti totam Muſicam, ita eam quoque, quae in Choreis adhibita fuerat, canticis conſtitiſſe modulatione fidium et tibiarum inſtructis et argutis, ſed per *Antiphonas* decantari ſolitis: Sic nimirum, ut altera pars praecineret carminis partem, altera ex aduerſo reſponderet ſuccineretque prioribus, idemque adeo, quod in ſacris fiebat, etiam in choreis, plerumque in choros diſtributis, laetitiae mutuo excitandae cauſſa, uſu ueniret. Haec certe Hebr. ענה utrobique ſemel iterumque repetitum non obſcure innuit. Sed manum de Tabula. Pergendum eſt ad cap. IV. finisque tandem noſtrae diſſertationi imponendus.

Cap. IV.

§. I.

Reliquum adhuc eſt, ut promiſſi noſtri memores choreas haſce ueterum hebraeorum cum noſtris aliquanto diligentius comparemus. Satis equidem officio noſtro uideri poſſemus feciſſe, etiamſi ulteriorem huius rei explanationem non ſubiiceremus; propterea, quod rationes, eas inter ſe comparandi, rite ineundae, tantum non omnibus ex his, quae diximus, per ſe conſtent. Attamen, ne hac etiam in re partibus in nos ſuſceptis defuiſſe uideamur, paucis

paucis quoque imbecillam eorum, qui ſententiae noſtrae aduerſarii ſunt, argumentandi rationem expendemus. Maximo igitur opere et quidem recte defenditur, omnes animi recreationes, quae Deo in re hebraeorum publica non improbatae ſunt, mentemque et corpus defatigata, uel reficiunt, uel ad alacritatem excitant, et uitio de reliquo carent, etiam hodie non improbandas, ſed *per ſe*, quicquid ſit de *cauſſis acceſſoriis*, ipſarumque perſonarum conditione, de quibus nunc non diſputabimus, et proficuas, et ſubinde, ubi id circumſtantiae poſtulant, medicinae inſtar neceſſarias eſſe. Atque hactenus, neque fallere eos, neque falli arbitramur, qui pari modo de ſaltationum exercitiis ſentiunt. Quatenus autem ſaltationes, *prout hodie comparatae ſunt*, in numero recreationum Deo probatarum habent, non poſſumus, quin ab eorum ſententia nos maxime alienos eſſe fateamur. Quodſi enim rite rationes ſubducamus, facilimum certe erit, ut priſcam ſaltandi conſuetudinem ab ea, quae hodie recepta eſt, differre intelligamus. Commemorabilem eius differentiam non uno, ſed diuerſo etiam modo, ante oculos nobis clariſſime obuerſari, etiam me non monente, conſtat. Primo enim, ut capite praeced. fuſius probatum iuimus, ratione modi potiſſimum habita, eaedem differunt a noſtris, quod homines, non diuerſi, ſed eiusdem ſexus, choreas una ducere conſueuerunt. Deinde etiam ſingularis quaedam praerogatiua ſanctitatis illas maximopere commendat; utpote, quae hac potiſſimum occaſione, quum diuino Numini operarentur, maximam partem celebratae ſacris in litteris perhibentur. Hunc uero laudabilem finem, qui ad maiores identidem progreſſiones in pietate faciendas referebatur, in choreis more nunc recepto ductis deficere eo minus operoſe inculcamus, quo magis illud quotidiana quemque experientia condocet. Imo uero neminem facile credo inuentum iri, qui dubitet, uitio contra ſaepius chorearum, iam uſitatarum, ſeu, ut hodie ſeſe res habet, comparatarum, contingere, ut malae cogitationes, ex labe nobis connata et multis modis a plerisque confirmata oriundae, in bonos alioquin innocentesque hominum animos *multo uero magis faciliusque in eos, qui Spiritu Diuino non ducuntur*, ſeſe tacite inſinuent; quas longe facilius eſt, hoſpitio excipere,

quam exterminare. Quae cauſa eſt, cur in choreas hodiernas adeo uehementer inuehantur, cum noſtratium permulti, tum et Reformatae eccleſiae addicti fere omnes, atque inter eos in primis *Rudolphus Gualtherus* in Hom. ad cap. VI. Matth. *Inflammatur*, inquiens, *libidinis igne concupiſcentia, datur ſcortandi et moechandi occaſio, officii et conditionis ſuae obliuiſcuntur, qui mundo mori et Deo uni uiuere debebant: accedunt ſermones laſciui, promiſſiones inconſideratae, amantium obteſtationes et periuria, et frequentes rixae et pugnae incidunt, quas non raro caedes miſerabiles comitari ſolent. Nec eſt, quod obiiciat aliquis, iſta non ſemper fieri. Fateor enim; at uix unquam ſaltari dico, quin ſaltim aliqua fiant eorum, quae modo recenſuimus. Et ſi nihil aliud fiat, certe concupiſcentiam carnis et oculorum a Choreis* (cum uanitate animi) *abeſſe nemo ſanus dixerit.* Cum quo conſentientes ex Reformatae eccleſiae Theologis, et noſtris etiam plures adducere poſſemus, ſi non res ipſa illis, qui contraria forte per abſtractiones haud raro, in moralibus praeſertim, periculoſas, palam obloqueretur, atque hinc cum laruis pugnare fruſtraneum eſſe putaremus. Quae, ut tanto plenius intelligantur, conferri iubemus, quae in incomparabili Diſſ. Vir Excellentiſſimus atque Celeberrimus DN. Prof. *Schvvarzius*, Patronus noſter et Praeceptor aeternum deuenerandus, ex inſtituto diſputauit de *Abuſu Abſtractionum* in moralibus.

§. II. Certe, cum haec ita ſeſe habeant, nemo non uidet, quam imbecillam argumentandi rationem, qui ab Hebraeorum exemplo noſtras ſaltationes ſtabiliri putant, ſectentur, et quam firmis e contrario noſtra ſententia nitatur argumentis. Exinde etiam, ut arbitror, inter omnes conſtabit, nos neutiquam id operam dare, ut eas omnes omnino e conſortione humana tollendas eſſe cenſeamus. Etenim, quum omnes hominum actiones tum demum, quando ad legem relatae eidem non reſpondent, pro malis recte haberi poſſent; certe etiam choreae, ſi eas ad leges diuinas ſancte moderemur, laudabilibus aeque inſtitutis erunt adſcribendae. Faciamus enim, unum ſexum ſeparatim ab altero choreis uacare; faciamus, eas ad ſanctam Deo laetitiam approbandam inſtitui, ut apud hebraeos id factum eſt;

facia-

faciamus praeterea, caſtis etiam cantilenis homines indulgere, et ad gloriam Dei celebrandam ſe mutuo extimulare: quis, quaeſo, adeo mente captus erit, ut easdem *h. e. ita comparatas*, ceu peſtem aliquam, fugiendas deprecandasque arbitretur? Omnem eapropter argumentandi uim, quam in ceteros conferunt Chorearum Patroni, facile declinare adeoque citra ſententiae ſuae euerſionem ipſi admittere poſſunt. Quibus nos uulgare illud: *Duo cum faciunt idem, non eſſe idem*, ſi modo choreae hodiernae eaedem cum hebraeis dici queant, addimus. Quae denique uerbis *Martini Buceri* obſignamus, qui Lib. II. cap. 53. de regno Chriſti: *Quoniam ea eſt humani*, inquientis, *ingenii imbecillitas, ut ſeriis rebus et grauibus non ſemper impendere ſe poſſit, ſed poſcat, ſicut ſomnum ac ceteras quietes, ita etiam quaedam induſtriae et ſtudiorum utilium laxamenta, uiriumque, cum animi, tum corporis, quandam ſubleuationem ex iocis et ludis; tum maxime cum grauibus ſeriisque rebus ſit ſatis factum.* Inprimis uero, quoniam, quaenam inter honeſtas animi recreationes ſint referenda, et, num choreae quoque inter eas locum habeant, diſputatur; ea uerba, quae praecedentia illa ſequuntur, notanda arbitramur, quando: *His adiungi poſſunt choreae*, pergit, *ſed puellarum piae choreae ſeorſim et adoleſcentum ſeorſim: et quae ad pura ſaltentur ſanctaque carmina: idque motu caſto et tripudio decente pietatem profeſſos: qualiter ſaltauerunt Miriam ſoror Moſis et matronae Iſrael cum tranſiiſſent mare rubrum laudesque canerent Deo pro ea tam mirabili gentis ſuae ab Aegyptiaca ſeruitute liberatione.* Quibus idem admodum ſcite denique ſubiicit: *Cum et noſtra adoleſcentia et iuuentus ſaltationibus delectentur, quare non inſtituantur illae et apud nos, quibus coeleſtis contigit per ſanguinem Chriſti municipatus, ut ex pia ſanctaque mentis de Dei bonitate exiſtant exultatione, ad eamque ualeant etiam augendam animosque omnis pietatis ſtudio inflammandos.* Plura, quo minus addamus, anguſtia ſpatii prohibet. Neque etiam neceſſarium eſt, uti arbitror, multa in praeſentia, quae in rem noſtram conueniunt, ex *Pfanneri Obſeruat. Eccl VII.* excerpere; quum ſatis hactenus, quid ſentiamus, quibus etiam rationibus, luculenter

conſtet.

conſtet. Ac denique ad ſummam rei quod attinet, uel ipſi contraria ſentientes, in rebus dubiis aut certe periculoſis *tutius eſſe abſtinere*, quam periculo peccandi ſeſe exponere, aliis uero, ne id faciant, diſſuadere conſultum non diffiteantur. Reliquum igitur nihil eſt, quam ut Tibi, Deus T. O. M. pro Tuo nobis auxilio benigniſſime praeſtito decentes habeamus gratias, et, ut porro bonitatem Tuam nobis indulgeas, aſſiduis Te precibus fatigemus, quo in poſterum etiam, et animi, et corporis noſtri uires, gloriae Tuae amplificandae perpetuo ſacratas Tibi offeramus.

PRAECLARISSIMO ET DOCTISSIMO
DISSERTATIONIS HVIVS AVCTORI
S. P. D.
PRAESES.

QVemadmodum nunquam non, ex quo familiariter Te uti coepi, *Perdilecte Dn. Röslere*, eas in Te uirtutes animaduerti, quibus, praeter ceteros, illorum animos, qui iuſtum honeſtae indoli pretium ſtatuunt, deuincire Tibi poteras: ita maxime, queis plurimos in primis antecellis, bonarum literarum uario et quotidiano profectu, morumque probitate perquam laudabili, cum modeſtia inſigni coniuncta, me aliosque mei ſimiles in dilectionem Tui plane abripuiſti. Haec ergo cuncta quando praeſenti hoc eruditionis ſpecimine, tuo ſtudio tuaque induſtria elaborato, et in lucem nunc dato, confirmas, quidni breui hac Epiſtola, quae teſtimonii publici locum habere debeat, magnopere gratuler? cum, qualis inpoſterum quoque futurus, et quam egregiam Eccl. diuinioſi operam nauaturus ſis, pignoris in modum id ſpondeat. Equidem pluribus argumentum hoc, quod tractaſti, dilucidari potuiſſet, et uel L. *Iudith*, ubi Heroina illa cum foeminis reliquis, oleagina corona redimitis, choream duxiſſe legitur, materiam ſubminiſtraſſet. Sed quia de ueritate hiſtoriae, quantacunque fuerit in adſtruenda ea et ad *Manaſſis* tempora referenda Cl. *Montfalconii* induſtria, recte dubitaſti; narratiunculam illam de reliquo ad mores Iudaeorum, etſi forte drama ſit, bene accommodatam, tutius omiſiſti, et in documentis certis ſubſiſtere maluiſti. Quae ad ſummam etiam rei demonſtrandam, incongruentesque multorum, ad Iudaeorum priſcas choreas prouocationes, eneruandas ſufficiunt. Ego his conatibus Tuis omni laude dignis nihil in praeſentia addo, quam pium uotum, quo, abutentibus ad hodiernos mores corruptiſſimos, priſtinis inſtitutis, bonam mentem precor, Tibi uero Deum propitium, Patronos fauentes, laetum rerum omnium ſucceſſum et praemia iuſta ſincere exopto. Quo uoto defunctus Te cunctis, iterum iterumque commendo, Tuam uero erga me uoluntatem propenſam ut conſerues, expeto, rogo atque contendo. Scrib. Altorphi d. X. Decembr. A. S. R. MDCCXXVI.